Fåglar i Västerbotten

Årg 46 Nr 2 2020

Västerbottens Ornitologiska Förening

Innehåll: Fåglar i Västerbotten nr: 2 2020

3 Ledaren
Christer Olsson

4 Taigaprojektet
Niklas Andersson

5 Havsörnsprojektet 2018-2010
Jan-Erik Wallin

10 Resa genom Umeå lappmarker i Vesterbottens län 1832
Af Joh. Wilh. Zetterstedt
Sture Gustafsson

13 Sångsvan i södra Lappland
Leif Bildström

18 Dikter från ett hjärta
Gunnar Balgård

22 Vitryggig hackspett i Västerbottens län
Christer Olsson

24 Berguv Nord
Ulf Sperens och PO-Nilsson

25 Skådarprofilen
Annerli Åslund

Västerbottens Ornitologiska Förening

Västerbottens Ornitologiska Förening

Västerbottens Ornitologiska Förening (VOF) är en fristående regionalförening under BirdLife Sverige. En lokal fågelförening finns för närvarande i Umeå, Umeå Fågelförening (UFF). VOF arbetar för att främja fågelskydd och fågelstudier i Västerbottens län samt att bidra till ökad kontakt mellan personer med fågelintresse. Som medlem i VOF får du två nummer per år av tidskriften Fåglar Västerbotten samt den årliga Fågelrapporten (en sammanställning av årets fågelobservationer i Västerbotten). Du blir dessutom automatiskt medlem i befintliga lokalföreningar samt i BirdLife Sverige. Medlemskap löses genom att sätta in vår medlemsavgift (fullbetalande) 200 kr, för ett tillägg av 50 kr fås familjemedlemskap för alla boende på samma adress och då får men en gemensam tidning för hela hushållet. Ungdomar upp till 18 år betalar halva medlemspriset, 100 kr. Inbetalning av VOF:s medlemsavgift sker till BirdLife Sverige plusgiro: 19 94 99-5. I samband med din postgirobetalning skriv namn, adress, email och om du vill ha medlemstidningen Fåglar i Västerbotten i meddelandefältet.

Bidrag
Bidrag till VOFs fågelskyddsprojekt, artprojekt, ringmärkningsverksamhet på Stora Fjäderägg eller vid Umedeltats Fältstation mottages med stor tacksamhet. Bidragen kan sättas in på VOF:s plusgirokonto 1 29 11-4. Glöm dock inte att skriva till vad som bidraget avses samt ange namn och adress.
Tack på förhand!

VOF:s styrelse 2020

Bertil Strömberg (ordförande)
Lövöudden 150 913 33 Umeå,
tel: 070 - 656 09 82
bertil.stromberg@eidola.se

Christina Adolfsson, (Kassör)
Stöcksjö Åsarvägen 37
905 80 Umeå
tel: 070-591 51 78
christina.adolfsson@umu.se

Dag Österlund (Webansvarig)
dag.osterlund@gmail.com

Per-Olof Nilsson (Ledamot)
Agnes Eriksson (Ledamot)
Hanna Eriksson (Ledamot)
Jan Eriksson (Ledamot)
Jan-Erik Wallin (Suppleant)
Christer Olsson (Suppleant)

Vill du nå samtliga i styrelsen gör du det enklast genom att skidka oss ett email:
vofstyrelsen@gmail.com

Omslag: Framsida: Sångsvan. Foto: Leif Bildström
Baksida Havsörn Foto: Lars Edenius

Stoppdatum för inskick av material till nästa nummer: 28 februari 2021.

Ledare

Christer Olsson

En dag i maj 1976 damp det ner ett brunt kuvert i min brevlåda. Det visade sig innehålla ett tio sidor tjockt häfte med ett murrigt grönt omslag, på vilket den typiska logotypen med den blå kärrhöken avtecknade sig.

Det var det första numret av Fåglar i Västerbotten jag höll i min hand den dagen. Redaktör var Thomas Nihlén. I det historiska första numret kunde man läsa en kort presentation av vad Västerbottens ornitologiska förening (VOF) är för något, om en kurs i elementär fågelkunskap, rapport från en exkursion till Bråsjön, om ett inomhusmöte i oktober 1975 samt rapporter från Skogsgruppen, Berguv Nord och Storholksprojektet.

Skulle den långa räcka av tryckta häften som inleddes med nyss nämnda skrift för gott rundas av i och med utgivningen av det sista numret från 2019? När Albin Enetjärn tackade för sig och sin framgångsrika tid som redaktör i ledaren i sista numret från 2019, tydde allt på det. Ingen ny redaktör fanns i sikte.

Detta väckte några ryggmärgsreflexer hos undertecknad. Några sömnlösa nätter följde med tankar som får bli en travesti på John F. Kennedys berömda ord: Tänk inte på vad VOF kan göra för dig, tänk på vad du kan göra för VOF!

Ett VOF utan medlemstidning är en förening som tappat en viktig del av

Christer med en vitryggig hackspett hona
Foto: Petra Sjödin

sin själ, enligt min mening. Snart var en ny redaktion utformad, där de övriga som ingår är Ritu Andersson och Petra Sjödin. Två stjärnor på layout, bildhantering och komplicerade datorprogram (tack och lov, utbrister undertecknad). En skrift av gammalt hederligt slag ger enligt min mening föreningens medlemmar en starkare anledning till att fortsätta att betala in medlemsavgiften.

Nu ligger det här – första numret från en ny redaktion. Vi får se hur länge återupplivningsförsöket varar, men i alla fall ”tills vidare”. Så, kära läsare av dessa rader: Fortsätt att skicka in material, det är det säkraste sättet att hålla detta alster vid liv.

Taigasångarprojektet

Varifrån kommer tajgasångarna som ringmärks på Fjäderägg? Genom analys av grundämnet väte kan man medhög sannolikhet visa dess ursprung. Läs mer om det här!

Taigasångare fotograferad på Fjäderägg *Foto: Lotta Berg*

Ett av de mest fascinerande och lockande fenomenen i samband med ringmärkning är uppträdandet av så kallade vagranter, alltså arter som ofta häckar långt bort men som dyker upp hos oss mer eller mindre ofta. Bland arterna med hemvist i Sibirien är tajgasångaren den allra mest regelbundna, och Stora Fjäderägg är den fågelstation som fångar flest av dem i vårt land. Analys av deuterium, en naturligt förekommande fraktion av grundämnet väte, visar på en hög sannolikhet för ett ursprung väst eller nordväst om norra/subarktiska delarna av Uralbergen, alltså i gränstrakterna mellan Europa och Asien, för tajgasångare fångade på Fjäderägg! Det går dock inte att utesluta ett ursprung längre österut/söderut.

Att precisionen inte är högre hänger samman med att gradienten i deuteriumvärden över den eurasiska landmassan (V-Ö) är svag. Resultat av det här slaget visar att våra fågelstationer inte bara kan ge värdefulla bidrag till vetenskapen i form av ringmärkningsdata.

Mer om det här finns att läsa i en vetenskaplig artikel skriven av Adriaan de Jong, Jyrki Torniainen, Oleg V. Bourski, Wieland Heim & Lars Edenius, publicerad i tidskriften Ornis Fennica: https://www.ornisfennica.org/pdf/latest/19Jong.pdf

Niklas Andersson, stationschef
Stora Fjäderägg

Västerbottens läns havsörnsprojekt 2018-2020

Havsörnarna i Västerbotten blir glädjande fler och fler. I den här rapporten kan man läsa om hur länets havsörnars häckningsresultat varierar under åren 2018-2020.

Bild 1: Havsörn B045 fotograferad i samband med kontroll av bo, 20 maj 2020. Foto Jan-Erik Wallin

Det har gått 30 år sedan havsörnen etablerade sig som årlig häckfågel i Västerbottens kustregion. Under några årtionden (framför allt under 1960 - 1980-talet) var havsörnens reproduktion kraftigt negativt påverkad av dåtidens miljögifter, viket höll tillbaka den västerbottniska havsörnens population. Antalet kända revir har glädjande nog stadigt ökat sedan början av 1990-talet och i år känner vi i Havsörnsgruppen till 44 havsörnsrevir i vårt län. De kustnära områdena börjar rent utav vara upptagna, så ser man att nya revir har börjat etableras västerut. Det här året har sju revir väster om E4:an lyckats lokaliseras, vilket är tre fler än det antal som redovisades år 2017.

Häckningsresultat

Havsörnens häckningsresultat för åren 2018 - 2020 presenteras i tabell 1 samt i figurerna 1 och 2. Sedan den senaste redovisningen 2017 har antalet kända revir ökat från 36 till 44 stycken. Nya revir har hittats både vid kusten och i inlandet. 2018 kännetecknas som ett dåligt år, eftersom antalet lyckade häckningar var lågt och så även antalet ungar. En orsak till sämre häckningsframgång under 2018 kan vara snörika och kalla förhållanden under mars-april, vilket är den den tidsperiod som

äggläggning och ruvning sker. År 2019 och 2020 var år med klart bättre häckningsresultat. 2020 blev hela 42 ungar flygga, vilket är det högsta antalet hittills.

Tabell 1: Presentation av havsörnens häckningsresultat, i några av Västerbottens olika kommuner. Antalet misslyckade häckningar står inom parentes, men de ingår i antalet häckningar. i.u. betyder ingen uppgift.

Samarbete med Skogsstyrelsen

Under ett flertal år har havsörnsprojektet i Västerbotten samarbetat med Skogsstyrelsen. Havsörnsgruppen får kännedom om olika åtgärder som berör havsörnsreviren (inom 500 m från boet), som exempelvis avverkningar och skogsbilvägar med mera. Därmed får vi möjlighet att föreslå åtgärder såsom biotopskydd och skyddszon vid boplatsen eller att den skogliga åtgärden endast får utföras utanför häckningstid (1/9 - 31/1). Årligen behandlas cirka 30 ärenden av havsörnsgruppen och det har bidragit till ett flertal biotopskydd och

Kommun	**Kända revir 2020**	**Häck-ningar 2018**	**Antal ungar år 2018**	**Häck-ningar 2019**	**Antal ungar år 2019**	**Häck-ningar 2020**	**Antal ungar år 2020**
Nordmaling	6	6 (2)	5	4 (1)	4	6(1)	7
Umeå	17	11 (6)	7	10 (1)	13	12(3)	16
Robertsfors	7	6 (4)	4	6 (3)	4	7(2)	6
Skellefteå	12	8 (2)	6	8 (1)	8	8	12
Malå	1			1	1	1	1
Storuman	1			1	1	i.u.	i.u.
Summa	**44**	**31**	**22**	**30**	**31**	**34**	**42**

Tabell:1 Häckningsresultat, presenterad för olika kommuner. Antalet misslyckade häckningar inom parentes (ingår i antalet häckningar, i.u. = ingen uppgift).

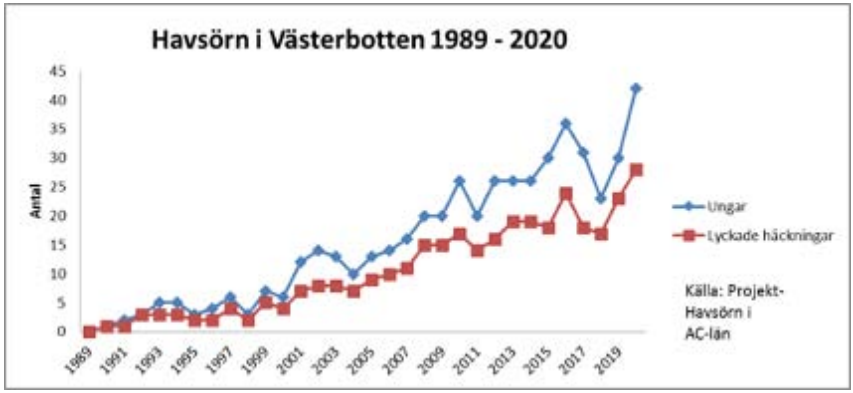
skyddszoner har införlivats. Tillsammans med markägaren och handläggare från Skogsstyrelsen görs besök på avverkningsområden för att diskutera ytterligare skyddsåtgärder.

Projekt havsörn i framtiden

Från och med 2017 har huvudman för det nationella havsörnsprojektet flyttats från Naturskyddsföreningen till Naturhistoriska riksmuseet. Som projektledare fungerar Peter Hellström. Projektets inriktning är idag fokuserad på miljö-övervakning. I Västerbotten har

Figur 1: Antal kända havsörnsrevir och antal påbörjade häckningar under åren 1989 - 2020. Källa: Projekt Havsörn i AC-län.

Figur 2: Antal lyckade häckningar och antal ungar under åren 1989- 2020. Källa: Projekt Havsörn i AC-län.

vinterutfodring av havsörn har avslutats, eftersom havsörnspopulationen numer är stabil. Därmed kommer havsörnsgruppen i Västerbotten prioritera arbetet med att skydda kända boplatser, men man kommer även att fortsätta med ringmärkning samt följa havsörnsbeståndets utveckling (inventering av boplatser och kontroll av häckningsresultat) i länet.

Gamlla havsörnar
Västerbottens äldsta havsörn (med känd häckningslokal), är en 28 år gammal (29K) hane, B045. B står för år 1992, 045 är örnens individnummer och X5170 betäcknar Ringmärkningscentralens ringnummer. Den här havsörnen ringmärktes som bounge i Hälsingland 1992. Sedan 1997 har B045 häckat inom Umeås kommunområde, i samma häckningsrevir. Paret lyckas i år med att få ut en flygg unge. Totalt har paret fött 27 ungar under årens lopp (från 1997 t.o.m 2020). För örnen B045 kunde ringfärger avläsas i reviret den 20 maj 2020 , se bild 1.

Havsörnen E9722, som ringmärkts som bounge på Replot, Vasa i Finland den 2 juni 1987, observerades första gången i Västerbotten (Holmön) den 20 november 1994 samt 7 januari 1995, se bild 2.
Hela 22 år senare kunde Göran Bylund fotografera E9722 i Ostnäs, utanför Umeå den 20 mars 2017, se bild 3 och 4. Havsörnen var då 29 år, 9 månader och 8 dagar gammal, det vill säga den näst äldsta havsörnen som har ringmärkts i Finland någonsin.

Bild 2: Havsörn E9722 Holmön, Umeå 7 januari 1995.
Foto Lars Berglund

Bild 3: Havsörn E9722 Ostnäs, Umeå 20 mars 2017. Ringmärkt Replot Vasa den 2 juni 1987. Höger fot röd ring (blek) betyder Vasa skärgård, Finland. Vänster fot röd över svart innebär år 1987.
Foto Göran Bylund

Bild 4: Havsörn E9722 i Ostnäs, Umeå den 20 mars 2017. *Foto: Göran Bylund.*

Subadult havsörn (3K) fotad den 30:e april 2016 i Umeå kommun. Foto: Göran Bylund.

Resa genom Umeå lappmarker i Vesterbottens län 1832

Af

Joh. Wilh. Zetterstedt

Här kan du läsa Sture Gustafssons recension av en historisk reseberättelse från 1832 skriven av biologen Joh. Wilh. Zetterstedt.

Boken med ovanstående titel är en reseskildring från Lund genom Sverige till Umeå och sedan genom nuvarande Lycksele och Åsele lappmarker för att sedan via Umeå återvända till Lund. Syftet med resan var huvudsakligen att inventera insekter men han har registrerat det mesta som kommit i hans väg, fåglar, fiskar, växter, odlade grödor, byggnader och människor.

Zetterstedt var botanisten som blev entomolog, hans specialitet var flugor. Som medhjälpare på resan hade han sin elev A.G Dahlbom. För att få medel till resan bildades ett bolag med tio aktieägare mellan vilka det insamlade materialet skulle fördelas.

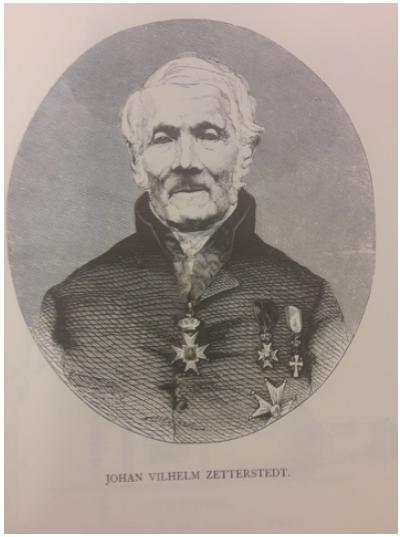
Jag läste den här boken främst för att se vilka fåglar som observerades samt hur vanliga olika arter var på den tiden. Jag har koncentrerat mig på förhållandena i lappmarkerna.

Man färdas med båt, apostlahästarna och någon gång hästskjuts.

Resan genom lappmarkerna startar den 27 maj då man lämnar Umeå med ett par tum nysnö!

Det verkar ha varit en bedrövlig sommar 1832, stormar, ihållande regn och även flera dagar med snö har deltagarna att genomlida. Sällskapet återvänder till Umeå den 24 augusti.

I Lycksele stannar man i 26 dagar och gör utflykter i omgivningarna. Han gjorde en förteckning över Lycksele lappmarks fåglar som omfattar ett sextiotal arter. Nu vet jag ju inte hur pass duktig fågelkännare han var, han var ju huvudsakligen entomolog. Namnskicket var också annorlunda både beträffande de svenska som de latinska namnen. Det sker ju förändringar än i dag! Vissa observationer är jag lite skeptisk till och jag har gjort en del kommentarer omkring dessa. En fågel som jag funderade länge på vilken han menade var ”den nordiska sparfven”, Emberiza borealis. Så småningom förstod jag att det var videsparv. Han

Porträtt av vetenskapsmannen Johan Wilhelm Zetterstedt.

nämner även entita, Parus palustris, som allmän. Då undrar jag om han förväxlat entita och talltita eller om namnet talltita har tillkommit senare. Skogsduvan, Columba oenas, uppges vara mycket sällsynt och är väl så än i dag. Skogsduvan såg han aldrig själv men han hade fått uppgift av kronolänsman Holmström att den fanns i Lycksele. Talgoxen, Parus major, tas upp som en raritet! Både kungsörn, fiskgjuse och ormvråk går under namnet falco och ugglorna under namnet strix.

”Tjutugglan” Strix ulula borde vara hökuggla enligt det latinska namnet men varför tjutuggla?

Nattugglan, Strix aluco borde vara kattugglan men fanns den verkligen i Lycksele? Än i dag finns det folk som kallar pärlugglan för kattuggla och jag tror att Zetterstedt har blivit lurad av det. I närheten av Tegelträsk finns ju ”Kattögelkullen”. Pärluggla och

I närheten av Tegelträsk finns ju ”Kattögelkullen”. Pärluggla och sparvuggla nämner han aldrig däremot fjälluggla och berguv. De två senare sågs inte under resan men han hade fått uppgift om att de fanns.

Ladusvalan, Hirundo rustica, kallas i Lycksele saxsvala och hussvalan, Hirundo urbica kallas

stubbsvala medan backsvalan uppges som en raritet vid Kattisavan. Av hackspettarna nämns

spillkråkan och stora och lilla hackspiken.

Zetterstedt reser vidare efter Ume älv och i närheten av Åskilje ser han strandstrickeln, Charadr hiaticula, som mycket allmän, alltså större strandpipare och gulärlan vid stränderna. Han nämner vidare knipa, lom och skrake. På flera ställen efter Uman såg han knipstommar (knipholkar) uppsatta för att beskatta knipan på dess ägg. När knipan lagt tre till fyra ägg tog man bort alla utom ett, då fortsatte knipan att lägga flera ägg. På senare år hade dock antalet knipor minskat mycket. Uppe på land sågs kungsfogeln och sparfkungen, Sylvia regulus et Trochilus. Här sorteras kungsfågeln in under sylviasläktet liksom lövsångaren. Svartmesen, Parus ater samt trenne fiskhökar, Falco haliaetus, här kallade fiskgösar sågs.

Vid Åskilje sågs tornsvalan, Cypselus muratius, ladusvala och hussvala, lommen, Colymbus septentrionalis, knipan, Anas clangula, skraken, var två år gamla slaktades de och stektes.

Vid Umnäs några dagar senare beskrivs gulärlan, Motacilla flava, och stenskvättan, Saxicola oenanthe som allmänna. Vid en utflykt mot fjället i Umnäs ses svärtan, Anas nigra. Skräckan Mergus merganser, med ungar simmande i varje vik. Rödvingetrasten och nordiska sparfven hördes från skogen.

I närheten av Forsmark hörs bofinken, trädgårdssångaren och buskskvättan. Göken gol på flera ställen. Från Nästansjö, Vilhelmina, rapporterar Zetterstedt stora och lilla hackspiken, svartmes, lappsparfven, stenfalk samt snöripan, Lagopus subalpina, den senare torde väl avses som dalripan. Vid Vojmsjön noterades orrar, tjädrar, stora och lilla lommen som inte ovanliga. Åkerhönsen, Charadrius apricarius, rödstjerten, Sylvia phaenicurus sågs på några ställen.

I Vilhelmina stannar han en längre tid och hinner därmed göra flera ”exkursioner” i trakten.

Han nämner här 19 arter, förutom de allmänna tidigare nämnda arterna nämns speciellt trädgårdssångaren, Sylvia hortensis, vars bo var sammansatt av strån i en björkbuske två alnar över marken med två gråspräckliga ägg. Hackspetten med tre tår, Picus tridactylus, ringtrasten, Turdus torquatus, stenfalken, Falco lithofalco. Mest överraskande är att han beskriver en art som han själv säger ”ansetts vara en södra Sveriges tillhörighet” nämligen Stenknäcken, Loxia

Zetterstedt beskriver Stenknäcken, Loxia coccothraustes som en art som ”ansetts vara en södra Sveriges tillhörighet” . *Foto: Petra Sjödin*

Han nämner här 19 arter, förutom de allmänna tidigare nämnda arterna nämns speciellt trädgårdssångaren, Sylvia hortensis, vars bo var sammansatt av strån i en björkbuske två alnar över marken med två gråspräckliga ägg. Hackspetten med tre tår, Picus tridactylus, ringtrasten, Turdus torquatus, stenfalken, Falco lithofalco. Mest överraskande är att han beskriver en art som han själv säger ”ansetts vara en södra Sveriges tillhörighet” nämligen Stenknäcken, Loxia coccothraustes. Den satt och åt frön ur talllkottar. Den sågs länge på kort avstånd och han studerade dess rörelser och utseende. ”Denna tjocknäbbade och ovanligt undersätsiga fogelart är lätt känd på sin färgteckning”. Visst borde han känna igen en stenknäck men fortfarande fanns det bara ett fåtal observationer i Åsele Lappmark. Endast i prästgården hade man tama höns. Här hade man också en svanunge för uppfödning. En skjuten gammal svan blev en läcker stek på bordet när Zetterstedt var där. Han nämner att svanen är sällsynt i Lappland men de senaste åren har den häckat i Vilhelminatrakten. I dagens läge är sångsvanen så vanlig att jag skulle inte förvåna mig om jägarna snart propsar på att få börja jaga den igen.

En enda gång rapporteras trana, Grus cinera, och det är vid Råsele efter Ångermanälven.

Den 28 juli var man i Älgsjö, åtta kilometer öster om Åsele och om natten hade det varit nattfrost! Vid Älgsjö nämns för första gången ärtsångaren, Sylvia curruca, som han kallar ”Krukan”. För övrigt nämns både gulärla och ringärla, den senare avser ju sädesärlan men här i trakten säger vi ju fortfarande ringärla. Zetterstedt skriver också att Älgsjön för ett tjugotal år sedan blivit utdikad. ”På samma ställe där fiskmåsar och tärnor fordom i ostörd ro flögo öfver den vida vattenytan gömma sig nu beckasiner och björktrastar i det höga gräset” Här undrar jag om han har fakta för sitt påstående eller om han ”fantiserat”, måsen är ju en sentida invandrare i Åsele. Han kanske var van med mås i Lund. För ett tiotal år sedan står ett fågel-torn där.

Zetterstedt och hans sällskap vandrar vidare mot Lycksele och beskriver allt som kommer i hans väg. I Hornmyr träffar han bland annat Jacob Andersson som berättar att hans föräldrar som bodde i Skellefteå församling under vinterfiske med not fått flera svalor. Detta skulle styrka den omtvistade frågan om svalornas vinterkvarter på sjöbotten! Zetterstedt skriver ”alla facta , alla trovärdige mäns uppgifter som röra denna besynnerliga omständighet tror jag icke bör förtigas”. Han tror heller inte att Andersson velat ”berätta honom en dikt”. Det är förvånande hur länge den här ”myten” levt sig kvar även bland vetenskapsmän.

I Knaften beskrivs nordens näktergal, Sylvia svecia, ”denna fogel är högst sällsynt och ingen i trakten kände till dess namn. Han nämner att i Torneå och trakten däromkring kallas den ”Sata-kielinen” hundradetungan (den sjunger med hundrade stämmor). Visst stämmer det bra för en blåhake? Gråsparfven förekom sparsamt i byarna.

Ja, det här är ett utdrag ur ovannämnda reseskildring. Oavsett vilket specialintresse man har så kan man hitta godbitar i boken. Han bor ofta hos någon präst och beskriver kyrkorna ganska ingående, han möter och beskriver även människorna efter vägen, en del snåla en del generösa

Det skulle vara intressant att se vilka fåglar man ser idag om man gjorde samma resa. Vilket fågelrace!

Sture Gustafsson

Sångsvan i södra Lappland

Rastande sångsvan under vårvinter.

”Siffrorna talar sitt tydliga språk: en kolossal ökning av sångsvan i södra Lappland, under en förhållandevis kort tidsepok.” Det menar ornitologen Leif Bildström, efter att ha gjort ingående studier av Artportalen och annan litteratur i ämnet. Här kan du läsa mer om hans tankar och reflektioner, kring sångsvanens frammarsch från 1800-tal till nutid i södra Lappland.

År 2018 inkom till rapportsystemet Artportalen över 500 rapporter om sångsvanar från våra lappmarker. Tyvärr oundvikligt, självklart inklusive dubbelräkningar av samma fåglar, noterade av flera olika, eller av samma fågelskådare. Under vår och höst, har det dessutom ofta rört sig om flyttande fåglar, som bara rastat tillfälligt. Men oavsett att åtskilliga svanar är räknade flera gånger och en del svanar inte hör hemma i våra lappmarker, talar ändå siffrorna sitt tydliga språk: en kolossal ökning av sångsvan i södra Lappland, under en förhållandevis kort tidsepok!

Under häckningstid samma år, inkom cirka 80 rapporter om sångsvanar i södra Lappland. Indicier om tiotalet häckningar inrapporterades under samma år, med knappt ett halvt dussin olika där ungar verkligen setts. Flera häckplatser, har uppenbarligen besökts av ett antal olika fågelskådare och samma häckningar har därmed rapporterats åtskilliga gånger. Med tanke på de många rapporterna om sångsvan allmänt, får man uppfattningen att fågelskådare numera sällan rör sig ute i markerna, utan det mesta rapporteras från vägarnas närhet. Någon annan förklaring finns knappast till de låga siffrorna gällande noterade häckningar. Utan tvivel, häckar säkert tjugo par sångsvanar enbart inom Malå kommun och en grov beräkning, borde innebära att vi inom de sju kommunerna inom Lycksele och Åsele Lappmarker, totalt har minst 100 häckande par!

Sångsvan – fågel med humör

En bländvit sångsvan är mycket vacker och anses

säkert av många som en behagligt vänlig uppenbarelse, en sagofågel. Men skenet kan bedra! En del sångsvanar har uppvisat ett väldigt aggressivt beteende, gentemot i första hand andra svanar och gäss och en del tolererar inte ens tillfälliga gäss, inom flera hundra meters avstånd, från revirets kärna. Vissa svanar försvarar även områden med öppet vatten under vårarna, där fåglarna rastar. Svanen anfaller våldsamt, en gång blev jag vittne till hur en svan förföljde en sädgås vid en sjö i Malå. Svanen flög i vindlande fart genom luften under flera minuter, oftast hack i häl på den flyende gåsen! Jag har dessutom själv sett hur en sångsvan anföll ett par tranor som kom för nära boet och svanen trampade då ihjäl deras halvmeterhöga unge! Den svanen är speciell och uppvisar samma beteende, år från år. Som det ser ut, har gudskelov inte alla svanar samma oberäkneliga humör. De flesta är betydligt vänligare till sinnet. Inom Malå kommun, har definitivt sångsvanar en del att göra med den svaga stam av kanadagås, som fortfarande finns. Ofta jagas de bort från platser där sångsvanar häckar. Detsamma gäller även sädgås, som ändå tillåts vistas kring slåtterträskens motsatta sida.

Övervintrande sångsvanar

Sångsvanarna flyttar i regel inte förrän häckningssjön har frusit och dröjer den kalla hösten, kan det ta tid innan svanarna ger sig av. Varje höst utgör Vindelälven en stor samlingsplats för flyttande svanar, speciellt under höstar med lågt vattenstånd, då fåglarna bättre kan beta av bottengräset. Vanligen övervintrar svanarna kring västra Europas kuster, men under milda vintrar även i södra Sverige. Enstaka svanar övervintrar sporadiskt och kanske något överraskande, så långt norrut som vid Kiruna, men ibland också i Vindelälven, eller andra lämpliga vattendrag. Under de senaste åren har enstaka svanar även setts i Vojmån (Vilhelmina) vid en tidpunkt då man kan förmoda att de övervintrat i närheten. Vid ett besök i Råstrand (Sorsele) den 12 oktober 2004, upptäckte jag en halsmärkt sångsvan bland 115 andra svanar i Vindelälven. Med dagens teknik, gick det snabbt att få tag i ringmärkaren och det visade sig att svanen var märkt vintern 1997/1998 i Tyskland och hade övervintrat i samma trakt ända sedan dess. Den svan jag upptäckt, var det första återfyndet av flera ringmärkta svanar, varför ringmärkaren blev mäkta glad. Mildare vintrar i framtiden, kan troligen innebära fler, övervintrande svanar.

År 2014 beräknades cirka 5 000 sångsvanspar häcka i Sverige. Den 9 april 2017, slogs ett nytt Europarekord vid Umedeltat, då så mycket som 6 314 sångsvanar sågs rastande! Det är en otrolig uppryckning av populationen, eftersom arten nästan var helt utrotad i Sverige under början av

Sångsvan som jagar bort en kanadagås vid sin häckplats.

Övervintrande sångsvanar
Sångsvanarna flyttar i regel inte förrän häckningssjön har frusit och dröjer den kalla hösten, kan det ta tid innan svanarna ger sig av. Varje höst utgör Vindelälven en stor samlingsplats för flyttande svanar, speciellt under höstar med lågt vattenstånd, då fåglarna bättre kan beta av bottengräset. Vanligen övervintrar svanarna kring västra Europas kuster, men under milda vintrar även i södra Sverige. Enstaka svanar övervintrar sporadiskt och kanske något överraskande, så långt norrut som vid Kiruna, men ibland också i

upprycknin av populationen, eftersom arten nästan var helt utrotad i Sverige under början av 1900-talet. Vanligen får sångsvanar fyra till sex ungar, men en sångsvan i Blausjaure (Malå) hade nio ungar! Jag har inte heller hört talas om fler ungar från ett enskilt sångsvanspar.

Svanfamiljerna kan ibland vandra långa sträckor över myrar, mellan olika sjöar. Även vuxna svanar föredrar ofta att vandra, i stället för att flyga mellan sjöarna, om inte avståndet är alltför långt. Slutligen kan man då undra om sångsvanen nu nått sin

Simmande sädgås vid ett par vänliga svanar, från vilka den till och med knyckte mat!

Vindelälven, eller andra lämpliga vattendrag. Under de senaste åren har enstaka svanar även setts i Vojmån (Vilhelmina) vid en tidpunkt då man kan förmoda att de övervintrat i närheten. Vid ett besök i Råstrand (Sorsele) den 12 oktober 2004, upptäckte jag en halsmärkt sångsvan bland 115 andra svanar i Vindelälven. Med dagens teknik, gick det snabbt att få tag i ringmärkaren och det visade sig att svanen var märkt vintern 1997/1998 i Tyskland och hade övervintrat i samma trakt ända sedan dess. Den svan jag upptäckt, var det första återfyndet av flera ringmärkta svanar, varför ringmärkaren blev mäkta glad. Mildare vintrar i framtiden, kan troligen innebära fler, övervintrande svanar.

År 2014 beräknades cirka 5 000 sångsvanspar häcka i Sverige. Den 9 april 2017, slogs ett nytt Europarekord vid Umedeltat, då så mycket som 6 314 sångsvanar sågs rastande! Det är en otrolig största, slutliga population? Utbredningen fortsätter visserligen söderut, men i våra lappmarker torde vi snart ha nått kulmen, på antalet revir och häckningar. Att vissa svanar slåss våldsamt med varandra om reviren, är inte ovanligt. Av den anledningen kommer antagligen populationen att stagnera, när de bästa häckplatserna blir upptagna. Däremot lever de flesta svanar i bästa sämja med änder och vadare, som inte alltför sällan ses rasta på kanten av sångsvanens bo.

Sångsvanens historik
Lycksele Lappmark
Sångsvanar har under överskådlig tid varit tämligen sparsamma i sitt uppträdande, det är bara de senaste decennierna som populationen verkligen har tagit fart. Även om upptäcktsresanden Nils Örn ibland har ifrågasatts, har han likväl 1707 nedtecknat från Lappland: ”Man finner därstädes svanar i stor

Sångsvanens historik
Lycksele Lappmark
Sångsvanar har under överskådlig tid varit tämligen sparsamma i sitt uppträdande, det är bara de senaste decennierna som populationen verkligen har tagit fart. Även om upptäcktsresanden Nils Örn ibland har ifrågasatts, har han likväl 1707 nedtecknat från Lappland: ”Man finner därstädes svanar i stor qvantitet”. Linné själv, såg den tjugonionde maj år 1732, en flock sångsvanar i Umeälven, mellan Granö och Lycksele. Hans flyktiga notering gör gällande att sångsvanar var ganska vanliga på den tiden, åtminstone i Lappland. Kring 1860 hade sångsvanar häckat på en myr nära Mejvansjön, cirka två mil söder om Stensele. Tre ungar togs därifrån och hamnade som husdjur hos häradsdomare Rådström under två års tid. Därefter såldes ungarna som nu var fullvuxna, till den då kände handlaren Dickson, i Göteborg. I närheten av Byssbäcken, Stensele fanns också häckande svanar, faktiskt så sent som kring 1880-talet. Söder om Skarvsjö (Storuman) hade också häckningar konstaterats under 1800-talets mitt, i de stora myrområdena där. Även vid den omtalade Lycksamyren vid Gunnarn, (myren som fick Linné på fall och som han närmast liknade med helvetet på jorden), fanns också häckande sångsvanar. Men redan omkring år 1840, togs de sista äggen där, av en äggsamlande engelsman! Även inom Sorsele lär sångsvanen ha häckat, nära Bure och Abmoträsket, kring år 1840.

Under tidigt 1900-tal blev stammen allt glesare. Den främsta orsaken var jakt och uppgifter finns om att svanar skjutits på bo, äggen har tagits som mat, ruggande fåglar som inte kunde flyga slogs ihjäl och så vidare. Dessutom ökade nybyggenas utbredningar och den medföljande myrslåttern, vilket säkert störde svanarna under häckningstid. Den 14 april 1922 sågs 15 rastande sångsvanar vid Ammarnäs, vilket betraktades som ytterst ovanligt. Svanarna var då på väg att helt försvinna, men en liten flock sågs även rasta under våren vid Vormbäcken, mellan Lycksele och Malå (Holm). Ett par sågs också vid Skavjatjärn (Sorsele) i juli 1929 och den 14 december 1930, sköts en vingskadad svan i en vak vid Vänjaurträsk, Lycksele. I närheten av Björkberg (Vilhelmina) upptäcktes ett par sommaren 1928, i övrigt var det vid få tillfällen som svanar sågs. Under 1920- och -30-talet, uppskattades Sveriges sångsvanar till ett tjugotal häckande par, av människan undanträngda till främst de innersta av Lapplands vildmarker; Vittangijärvi-, Soppero- och Sjaunjaområdet, men några enstaka sångsvanspar, lär fortfarande ha funnits kvar i Arjeplogs otillgängliga ödemarker.

Sångsvan, finns endast noterad som en sällsynt genomflyttare under 1940-talets sista år, i ornitologen Manfred Larssons dagböcker från Sandfors, inom Malå (min egen hemby). I hans rapportlista från 1941 till Fauna & Flora, finns den inte ens upptagen som tillfällig. Under slutet av 1960-talet kom en klar ökning av vårfynd och ett decennium senare var sångsvanen årlig under flyttningen (Malå). Exempelvis passerade en ensam sångsvan byn Sandfors, den 23 april 1966 och rastande par sågs årligen vid Grytforsen i Skellefteälven, från 1971 och framåt. En oväntat sen

Häckande sångsvan med familj.

iakttagelse, var de två sångsvanar som rastade på älven vid Sandfors, den 28 november, 1976.

Under 1970-talets första år, sågs sångsvan på olika ställen i Sorsele. Den sista mars 1973 iakttogs ett par svanar med bobygge i Forsnäs, inom samma socken. Inga noteringar finns dock, om det verkligen fullbordades någon häckning. Det är inte alltför ovanligt att häckningar avbryts av olika anledningar, kanske speciellt av unga par på nya ställen, eller på grund av att de har blivit störda. Den första, säkra häckningen med ungar, under senare år i lappmarken, konstaterades 1982 vid Dammtjärn, nära byn Sandfors, bara två kilometer från mitt föräldrahem! Svanar hade setts sporadiskt i tjärnen sedan 1973 och möjligen hade paret även häckat i myrområdena västerut, tidigare. Troligen var det samma svanar som häckade där ända till sommaren 1986, då de flyttade till Tjärnen vid Långträsk, en knapp halvmil åt sydost. Där häckar svanar fortfarande varje år. Den andra augusti 1988 besökte ett svanpar ett bebott bo vid NorrJoelsbrännan, inom Lycksele. Tio år senare häckade svanar även vid Lessejaure, Sorsele. Som bekant har utbredningen gått otroligt snabbt och svanar finns numera häckande även ganska nära bebyggelsen.

Åsele Lappmark
Under Zetterstedts Lapplandsresa 1832, exakt hundra år efter Linné, skrev han att det i Vilhelminas prästgård, fanns en sex veckor gammal svanunge som blev uppfödd på gården. Ungen var hämtad från en boplats i närheten. Svanar ansågs då som sällsynta, men enstaka häckningar hade ändå skett i närheten av Vilhelmina de senaste åren, enligt lokala uppgifter. Det är ingen tvekan om att sångsvanar rastat eller häckat på de myrar inom Lappmarken, som senare fått namn genom svanar, exempelvis Svanamyren, Svanavattnet och Svanvik; namn som hittas inom flera kommuner.

När pastorsadjunkten Rådström hade sin tjänst i Åsele, födde man även upp två svanungar där. De fick hållas kring prästgården i två år, innan de slaktades och åts. Tidpunkten borde ha varit omkring 1815. Sommaren 1860 hade svanar häckat i en tjärn, en mil söder om Daikanvik. En årsunge hade även skjutits vid Råsele (Vilhelmina), troligen under 1900-talets första decennium. Enligt muntliga berättelser av samer, hade sångsvanar tidigare (läs slutet av 1800-talet), också häckat kring Jadnem och Virisen, uppe i fjälltrakterna. Ett sångsvanspar lär också ha setts vid Baksjön (Fredrika) 1928. Hösten 1948 påträffades en sångsvansfamilj i sydvästra delen av Åsele socken, men det har inte bekräftats varifrån de kom eller om de häckade där. Vissa källor gör faktiskt gällande, att minst två och möjligen tre eller fyra par, lär ha häckat i Åsele-Fredrikatrakten, ute på otillgängliga myrmarker så sent som 1959.

Det finns konstigt nog inga mer sentida noteringar om häckningar i Åsele Lappmark, innan den första juli 1997, då en häckning dokumenterades vid Basarmyran. I dagsläget rapporteras bara ett fåtal häckningar årligen från Åsele Lappmark.

Text och bild: Leif Bildström.

Referenser:
Örn N. 1707.
Zetterstedt J.W, Resa genom Umeå Lappmarker 1832
Thorö. R. 1961, Vår Fågelvärld
Fauna & Flora 1908. Ekman S
Fauna & Flora 1922. Ekman S
Jägersköld & Kolthoff, 1926
Manfred Larssons privata dagböcker, 1930 – 1970
Fauna & Flora, Larsson M. 1941.
Markgren M. 1954
Lrk. S. Lappland 1973
Författarens egna dagböcker 1969 – 1976
Linné i Lappland. Gullander B. 1977
Fåglar i Malå, Bildström L. Stockholm. 2005
Artportalen

Dikter från ett hjärta

Text: Gunnar Balgård

Fyren på Stora Fjäderägg. *Foto: Ritu Andersson*

VINDPAUS

Vid vindstilla
i lä av skogsridån,
i motljuset,

svärmar de horder av knott
som är fågellivets
förutsättning. En korp
hörs kraxa på håll.
Den klunga
av unga granar som dansade

så rytmiskt
i vind för tre dagar sen,
har tagit paus.

SIESTA

Stigen
är ännu fuktig
efter morgonens regn.

Gattet
mot Holmön
vibrerar av solljus

och det är fullkomligt
folktomt
till havs och på land.

Bakom mig
finns förstås människor.
De håller siesta.

Det är en eftermiddags
andrum
mellan lågtryckens

parad.
Sensommarsolen
bränner mig i nacken.

MOLNSKRED

Här jagar molnen varandra
i kraftig sydlig
på himlen, klockan fem,
och skuggad

för mina ögon av en tallgren
jag sökt

som behövlig skärm
för att kunna se

spektaklet
av den växlingsrika paraden

av bomullstussar
av skiftande storlek

dra förbi.

CEMENTGÅNGEN

Längs paradgatan
av cement
upp från hamnen

skyldrar
de färgstarka rallarrosorna
som små vaktposter. Nittio

centimeter bred, knivskarp
i den gjutna konturen,
skär färdvägen

rakt igenom stenfält,
förbi kvarter av kråkbär
och renlav,

krypande enbuskar
och ljung. Högre upp
i sluttningen

löper den alldeles
spikrak,
upp mot himlafästet

där trädgränsen tar vid.

DE DANSANDE SYSTRARNA

Nu dansar de igen,
denna grupp av unga granträd,
nu utvuxna bortom tonåren, med röda
kottar ytterst på några grenar
och kjolarna med volanger
i grått nertill,
ett drygt tiotal systrar
och rytmerna anförs
av de resligaste i flocken
och de andra följer med
kontrapunktiskt,
svepande, som förde de alla sina
solfjädrar i axelhöjd utbredda,
när de träffas av solstrålarna
rakt från sidan, och gungar till, och
aldrig undslipper den vind
som är deras element.

Under markytan
är de ett enda förgrenat träd, de är
verkligen syskon, och den syrerika luften
tillverkar deras gråa kjolar av lav.

Fyren på Stora Fjäderägg.
Foto: Ritu Andersson

Vitryggig hackspett i Västerbottens län

I år har omfattande inventeringar av vitryggig hackspett gjorts i länet. Många glädjande resultat av det arbetet kan du läsa om i den här summeringen av inventeringsåret 2020.

Vitryggshannen tittar ut ur boträdet på Stora Tuvan 20 maj.

Under 2020 konstaterades den tredje häckningen i modern tid av vitryggig hackspett i Västerbotten; de föregående skedde 1995 respektive 2018. Den resulterade i två flygga ungar. Även om alla fynd under häckningstid av arten är sekretessbelagda, kan man anse att Tuvanhäckningen inte faller under denna förskrift, eftersom länsstyrelsen valde att gå ut offentligt med häckningslokalen. Det kan ligga ett pedagogiskt värde i att låta intresserade ta del av en ur ekologisk synvinkel mycket intressant och specialiserad fågelart, som annars är ytterligt svårfunnen inom landets gränser.

Naturreservatet Stora Tuvan

Stora Tuvan är den enda häckningslokal i vårt land där kännedomen om ett vitryggspar har blivit spridd i en vidare krets, på grund av ett flitigt exkurerande på ön av ett flertal ornitologer och en flanerande allmänhet som fått se fåglarna. Följaktligen kom området runt boträdet och dess omgivningar att spärras av redan samma dag som bobygget blev känt. Det tycks som om restriktionerna har respekterats utan några kända överträdelser, vilket länsstyrelsens övervakare tacksamt noterar.

Någon gång vid inledningen av mars fick den ensamma hannen på Stora Tuvan sällskap av en hona. Utmärkta foton som togs kort därefter visade att det rörde sig om den hona som ringmärktes vid Obbolatippen 1 november 2019. Parning noterades 18 april, 27 och 28 april sågs hur bobygge utfördes i en död, avblåst björk och den 20 maj noterades

En av ungarna från 2020 års häckning födosöker i en sälg på Bergön 29 juli.

ruvningsavlösning mellan hanne och hona. De två ungarna lämnade boet 14 juni. Därefter höll de sig på ön i cirka tre veckors tid, innan de började röra sig i allt vidare cirklar.

Flera vitryggiga hackspettar

Utöver denna häckning återfanns under våren ytterligare ett par i lämplig häckningsmiljö, där det möjligen kan ha skett en framgångsrik häckning, vilken vi tyvärr inte kunde säkerställa. Därutöver återfanns 12 ensamma individer i lämplig häckningsmiljö under häckningstid (1 mars – 15 juni) inom länets gränser. Till dessa fåglar ska läggas fynd av några individer på klassiska sträcklokaler som Tavastudden, Sönnerstgrundet och Bjuröklubb under våren. Dessa vitryggar ingår inte i de tidigare nämnda.

Perioden från slutet av mars fram till i månadsskiftet april/maj var ur vädersynvinkel sällsynt gynnsam för att genomföra inventeringar av vitryggig hackspett inom länet. Lågtrycken som passerade var få och inte så intensiva, varför inventeringsjobbet kunde fortlöpa effektivt. Flera ej tidigare inventerade områden har besökts, men ändå får man anse att det alltjämt finns flera potentiella häckningslokaler i länet som vi ännu inte har koll på.

Omfattande inventeringar

Precis som 2016 och 2018 genomfördes under våren 2020 mer omfattande inventeringar i länet av alla dittills kända och förmodade lokaler där häckning kunde anses som möjlig. Totalt inventerades 34 platser under våren och förutom undertecknad deltog Per Bernhardsson, Per Hansson, Roger Olofsson, Leif Vestermark, Jon Andersson, Tommy Magnusson, Ralf Norberg, Mikael Wikström samt Sören Wulff i det arbetet.

Inventeringarna har under senare år i allt högre grad blivit koncentrerade till större områden av före detta jordbrukslandskap som fått växa igen med ett dominerande lövinslag i minst 40 års tid. Områden som tidigare inventerats i trakter där det rationella skogsbruket agerar har numer i princip helt övergivits som inventeringsobjekt för vitryggar. Eftersök av nya, tänkbara häckningsområden i länet har fortsatt under maj – oktober 2020 och resulterat i fynd av minst tre områden som lever upp till högt ställda krav på större lövskogsdominerade arealer med en stor andel död lövved.

Övriga landet

Från övriga landet kan sammanfattningsvis nämnas att i nedre Dalälvsområdet återfanns fyra par samt fyra ensamma vitryggar våren 2020, i Värmland ett par (men inga ensamma fåglar) och avslutningsvis inräknades tio ensamma individer i Norrbotten sistlidna vår. Lägger vi ihop alla de kända vitryggarna i Sverige som setts i potentiella häckningsmiljöer våren 2020, hamnar vi på sex häckande par, ett par i Västerbotten med okänt häckningsutfall samt därutöver 26 ensamma exemplar.

Inför kommande besök på Stora Tuvan ber vi uppmanande alla besökare på ön att hålla sig enbart till spången, och inte avvika från den, från det att nytt späck sätts upp under senhösten fram till det att fritt tillträde åter råder från mitten av augusti.

Text och bild: Christer Olsson

Berguvsinventering i Västerbotten åren 2019-2020

Indikationer på en kraftig minskning av berguv gjorde att BirdLife Sverige initierade en ny riksinventering av arten åren 2019 och 2020. Här kan du läsa om resultatet av länets inventeringar av Berguv.

Berguven har vid sju tidigare tillfällen varit föremål för riksinventering. Den första gjordes 1943 till 1948. Berguven fridlystes 1950 eftersom den uppvisade en minskande förekomst med bara 455 par. Under 1960-talet drabbades många rovfåglar och däribland även berguven av förgiftning bland annat på grund av kvicksilverbetat utsäde. Nya riksinventeringar gjordes därför under åren 1964-65 och 1974-75. Resultaten från dessa inventeringar var nedslående och visade att berguven hade minskat kraftigt och beståndet var vid denna tid under 200 par i landet.

Berguv *Foto: Lars Eriksson*

Nya räddningsförsök
Räddningsaktioner drogs igång av ideella ornitologer 1969 genom Berguv Sydväst på västkusten. Det projektet fick flera uppföljare bland annat i Norrland genom projekt Berguv Nord år 1977. Uppfödning och utplanteringar av berguv gjordes inom dessa projekt. Kring 1980 passerade totalantalet besatta boplatser 200 och utvecklingen fram till slutet av seklet innebar en snabb positiv utveckling. En uppskattning av besatta revir gjordes genom en riksinventering i Sverige 1998 - 1999 (Olsson & Philipsson, 2000). Sammanlagt erhölls under denna period 613 besatta revir.

Goda resultat - avslutade projekt
Ytterligare en riksinventering gjordes sedan 2008-2009 och då summerades antalet revir till 474 stycken (Ottosson m.fl. 2012). I Västerbottens län var antalet revir som högst 25 revir (9 revir med par respektive 16 revir med ensamma hanar) året 1996. Fast flest revir med par konstaterades år 1994 med 18 par. Från år 2001 trappades avels- och utsättningsprogrammet ned inom projekt Berguv Nord för att i Västerbottens län i stort sett helt upphöra 2008. Sedan rekordåren med antal revir år 1994 och 1996 har antalet revir i Västerbottens län stadigt minskat.

Berguv åter i farozon – omtag för riksinventering
Eftersom flera landskap rapporterat om en kraftig minskning av berguven har BirdLife Sverige beslutat att följa upp arten genom att genomföra en ny riksinventering av arten under 2019 och 2020. Anledningen att inventeringen görs under två år är för att berguven i norra Sverige är beroende av sorkpopulationernas fluktuationer mellan olika år. Under ett dåligt sorkår hörs betydligt färre ropande uvar än under ett bra sorkår.
Nytt för riksinventeringen 2019–2020 är att den traditionella inventeringsmetoden med avlyssningen nu kompletterats med maskinell avlyssning. Den stora fördelen med maskinell avlyssning (ljudbox) är att en betydligt längre period av avlyssning kan göras jämfört med manuell avlyssning.
Vid riksinventeringen 2019–2020 konstaterades 11 revir (4 revir med par respektive 7 revir med ensamma hanar eller honor). Av de 11 revir som konstaterats i Västerbottens län vid riksinventeringen 2019–2020 så upptäcktes två revir med hjälp av ljudbox.

P-O Nilsson, Stefan Delin och Ulf Sperens,
Projekt Berguv Nord

Skådarprofil

Namn: Anneli Åslund,
Ålder: 61 år
Ort: Skellefteå.

När började du skåda och hur kom det sig att du började med fågelskådning?
Jag började skåda för omkring 12 år sedan då jag träffade en Lappuggla i skogen. Helt otippat var den var lika nyfiken på mig som jag på den och dessutom gick den bra att fotografera.

Vad har du för favoritlokal?
Gammal orörd skog.

Vilken är din favoritfågel?
Det är svårt att välja ut en speciell fågelart, men lavskrikan är nog den fågel som jag gillar bäst.

Vilken är din häftigaste fågelupplevelse?
Utomlands är det när jag fick se jättehavsörn i Kamchatka 2019.
I Sverige är det Lappugglan, som fick mig att vända blicken mot skyn och börja fågelskåda.

Anneli Åslund, fotograferande fågelskådare.

Hur fågelskådar du?
Jag kollar vilka fåglar som rapporterats in i Artportalen. Sen åker/går jag ut i skogen och använder även bilen som gömsle och sitter och väntar.

Lavskrika *Foto: Lars Ericson*

Vad har du i din skådarmatsäck?
Min skådarmatsäck innehåller alltid vatten och någon frukt. Sen har jag alltid med mig kameran då man aldrig vet när en fågel dyker upp.
Hur reagerar du när du ser en ny art?
När jag får syn på en ny fågelart går pulsen upp och så även kameran. Jag tycker det är bra att fota fågeln om jag är osäker på vilken art jag sett, för då kan jag fråga andra som kan hjälpa mig att artbestämma den. Sen tycker jag att det är roligt att studera fågel mer ingående när jag kommer hem och lära mig mer om den.

Hur ser din framtidsvision ut när det gäller fågelskådning?

Om 5 - 10 år har jag gått i pension och hoppas då att jag är frisk, så jag kan vara ute i skog och mark och skåda hela dagarna. Kanske att jag bor i ett hus i skogen, där jag kan sitta och titta på fåglar på min fågelmatning. Då kommer det matas fåglar och skådas på heltid!

"Den sibiriska taigans Fågel Blå"

Taigablåstjärt - lördagen den 4 april vid Arboretum Norr. *Foto: Dag Österberg*

Lördagen den 4 april fick fågelintresserade i Umeåtrakten ett angenämt och sällsynt fågelbesök av en tajgablåstjärt. Fågeln bedömdes vara en hane 3K+ individ, vilket innebär att den troligen hade minst tre kalenderår på nacken.

Umeås meste fågelskådare Christer Olsson hade ögonen och kikaren med sig när han på lördagsförmiddagen i en solbelyst slänt vid Arboretum Norr upptäckte den granna fågeln.
Larm utgick och snart var större delen av Umeås fågelintresserade på plats för att njuta och dokumentera fågeln.
Fågeln gick även att avnjuta på söndagen innan den troligtvis drog vidare.

Lite kortfakta om "Blåstjärten" som i Erik Rosenbergs klassisk fågelbok "Fåglar i Sverige" från början av 1960-talet, efterlyser på sista sidan av boken med orden:

" Ornitologer, när i vandren i lavskrikans, tallbitens och videsparvens skogar, lyssnen då ock efter den sibiriska taigans Fågel Blå!"

Tajgabästjärten är en liten tätting i familjen flugsnappare. Den och himalayablåstjärten behandlades tidigare som en och samma art under namnet blåstjärt.
Till storleken är tajgablåstjärten något större än en rödhake. Som namnet indikerar har båda könen en blå stjärt och den har orangefärgade kroppssidor. Den adulta hanen har mörkt blå ovansida och vit undersida.

Sången som framförs från en trädtopp, ofta i gryningen, är en rask, kort och vemodig strof, djupare och klarare än rödstjärtens, "itjy-tjyrr-tjetjetjujurr".
Tajgablåstjärten är en flyttfågel som häckar på tajgan i norra Asien i ett område som sträcker sig från några mindre populationer i östra Finland genom stora delar av norra Ryssland till Kamtjatka och norra Japan, och från Afghanistan till Nepal. Arten övervintrar i södra Kina, Stora Sundaöarna, Myanmar, Thailand och Laos.
Artens västliga utbredningsområde har under lång tid ökat västerut in i Finland men populationen väster om Uralbergen är utspridd på några få mindre områden.

Observationer i Sverige av tajgablåstjärt har ökat från slutet av 1980-talet. Första fyndet i Sverige var en 1K som sågs mellan den 27 och 29 december 1965 i Vallåkra i Landskrona i Skåne.

Sommaren 1996 gjordes det första fyndet av häckande tajgablåstjärt i Sverige. Sex individer, varav en hona befann sig då i Naakajärvi ekopark i Pajala kommun i Norrbotten. Idag har över hundra fynd av tajgablåstjärt gjorts i Sverige.

Det första dokumenterade tajgablåstjärtsfyndet i Västerbotten gjordes på Stora Fjäderägg den 31 maj 1986 där en fjolårshane ringmärktes.

Dag Österlund

Källa: Wikipedia och "Fåglar i Västerbotten"

Fåglars kvittrande stimulerar till nyfikenhet

Sidensvansarnas läte får en alltid att titta upp. *Foto: Ritu Andersson*

Här berättar Ritu Anderson om hur just fågelsång fascinerade henne till att bli ornitolog.

Fascinationen kring fåglar kan vara på många olika nivåer. Tjusiga fjäderdräkter i olika former och färger, säregna läten eller så bara att de helt enkelt är en av många djurgrupper som vi vill lära oss mer om. För mig var ingången till fågelintresset läten och då menar jag ALLA läten.

Ibland får jag frågan hur länge jag har fågelskådat. -Oj, det har jag gjort sen jag var liten svarar jag då. Det började nog med att jag drevs av en naturlig nyfikenhet, för saker i min omgivning och att jag alltid har haft en kunskapstörst. Sen gillar jag att vara själv och framförallt då jag vistas i naturen. Helt enkelt för att det är lättare att ta in naturen på dess egna villkor och att det är lättare att låta fåglarnas kvitter styra ens vägval om man strosar omkring själv. Till saken hör även att min pappa hade en båtkikare, Nikon 8x30, vilket även är en bra fågelkikare. När den låg där på hatthyllan var den såklart lätt att ta med. Sen hade jag en liten glosbok som man fick i skolan under 70-talet. Så med papper, penna och kikare gick jag som åttaåring ut i skogen och försökte likt en detektiv lista ut vilka fåglar det var som lät. Riktigt spännande, tyckte jag. Jag beskrev inte lätena utan angav mer hur de föll eller steg i toner och upprepade sig. Rätt snabbt insåg jag att det är många fåglar som härmar andra fåglar, till exempel så är talgoxen en riktig expert på det. Jag har läst någonstans att den kan härma kring 80 olika läten, rätt imponerande.
På den vägen blev det. I mellanstadiet fick vi en ny lärarinna som tog med oss ut på utflykter i naturen och ibland var det en av mina klasskompisar som hade med sin pappa. Han kunde en massa fågelläten och olika ramsor som man hakade upp dem på. Så kul, tyckte jag. Vips så hade bland annat fåglar som bofinken med sitt ”snälla mamma får jag gå på bio”, gransångarens ”salt, salt sill, salt sill” och gulsparvens ”1,2,3,4,5,6, sjuuuuuuu” fastnat i minnesbanken.

Fågelskådningensdag gav fågelintresset fart
Som 13-åring övertalade jag min mamma att skjutsa mig till Brånsjön på fågelskådningens dag. Då kom jag för första gången i kontakt med fågelskådare. Wow, det finns fler som gillar att veta vilka fåglar som sjunger omkring oss. Jag kommer ihåg att hela den dagen var jag som i eufori. Jag bara frågade och frågade och de kvinnliga ledarna tålmodigt svarade och svarade. När dagen var slut frågade de om jag ville komma och lära mig mer om fåglar, för på tisdagar brukade de fara ut med en grupp och lyssna och titta på fåglar. Om jag ville, självklart. Sagt och gjort, tisdagskvällar och helgmorgnar cyklade jag från Västteg till Strömpilenområdet, då hette det Sofiehem Pulp för det låg ett träsliperi där. Sen dess har intresset för fågelläten fortsatt och jag köpte CD-skivor med fågelläten samt

radiokassettband med lockläten. Naturligtvis kan skivor och band misstämma lite eftersom fåglar har dialekter, det vill säga de kan variera sina läten i melodin mellan länder och regioner.

Olika läten för olika tillfällen och perioder
Snart fick jag lära mig att det finns spelläten som till exempel orr- och tjäderspel eller de läten som enkel- och dubbelbeckasin har. Att olika hackspettar kan kännas igen på deras sätt att rytmiskt trumma. Att läten som åstadkoms genom strupen delas in i sång-, lock-, varnings- och tiggläten samt skuggsång, som är den sång som en fågel sjunger när den sjunger för sig själv, nynnar, för att exempelvis inför häckningssäsong träna upp sin strupsång. Tydligen är det även vanligt att honor sitter och smånynnar för sig själva, vilket man då betecknar som skuggsång. En vårvintermorgon när jag sprang till bussen, utmed Storgatan, Väst på stan, så hörde jag en talgoxe som läte som en rosenfinks ”pleased to meet you”. Oj, det där är nog en fjolårsunge som vuxit upp i närheten av rosenfinkar, minns jag att jag hann tänka.

Ute och fågelskådar
Foto: Robert Johansson

Modern teknik
I dag är det flera fågelskådare som använder sig av olika ”appar”, som till exempel ”Fågelappen on line”, en app som har en hel drös svenska fåglar inspelade och som bygger sin information från ”Artportalen”. Den är till stor hjälp om man vill lyssna in sig på en fågel, locka fram en fågel eller lyssna av om det var den som man just hörde. ”Kvitteromat” är en annan app där du riktar mobiltelefonen mot den fågel du vill spela in under tio sekunder. Sen presenterar appen tre olika förslag på fåglar som det kan vara. Så genialiskt! Själv har jag dock inte testat detta. Något som flera fågelskådare roar sig med numer är att själva spela in de fåglar som de har i sin närhet och på så vis lära sig än mer om deras olika läten och läten mellan olika underarter. I och med att man spelar in dem kan man med hjälp av sonogram jämföra frekvenser mellan olika fågelläten. Det här är nya fågelverktyg som kan komplettera kikare och kamera för den som vill förkovra sig i artbestämning och fascineras av fågelläten.

Fågelsång och upplevelsevärdet
Fågelläten upplevs generellt som positiva naturljud, men här finns det såklart vissa undantag. Kraxande kråkor, skrikande måsar eller hoande nattugglor kan säkert upplevas mindre positivt för många av oss, men för mig så har även dessa läten en positiv innebörd. Skrikande måsar hör ju havet till, irriterande kråkor varslar ofta om något spännande och en hoande uggla i vinternatten, det förstärker ju magin och fantasin. Men visst, kanske ska man vara en som är trygg med naturen för att känna så. Tyvärr är det flera som jag känner som inte törs springa i terräng för att det kan finnas otäcka djur där. Själv tycker jag det är mer läskigt att springa längs asfaltsvägar tillsammans med bullriga och farliga bilar. Ett tillfälle som jag minns speciellt starkt är en morgon när jag var på väg till högstadieskolan och kom till lektionen med handkikaren runt halsen. Flämtande bad jag om ursäkt för att jag kom lite försent. - Jag kunde inte låta bli att stanna och kika på de bjällrande sidensvansarna som satt i en rönn just utanför.

Ritu Andersson

Grappos alternativa fågelfakta #7

talltita (Parus montanus)

Talltitan förekommer framförallt i glesbygdsområden och i städernas utkanter medan den skyr urbana områden som pesten. Man kan lugnt säga att talltitan är den fågelart som mest av alla brinner för landsbygdens överlevnad. Vanligtvis är talltitor något av enslingar som helst håller sig för sig själva eller i små familjegrupper. Men så snart någon lokalpolitiker-nötväcka bestämt sig för att lägga ner en byaskola, en vårdcentral eller ett äldrecenter, eller så snart det ryktas om att den lokala matvaruaffären är hotad samlas alla närområdets talltitor i små skränande flockar där de skriker saker som ”hela sverige ska leva thää thää thää” och ”utan landsbygden dör sverige zizizizi thäää”. Talltitan bryr sig så mycket om glesbygdens överlevnad att den allt som oftast är villig att acceptera nästan hur låg standard som helst på skolundervisning/sjukvård/snabbköpsutbud bara verksamheten finns kvar på orten. Någonting som talltitan däremot har mycket svårt att acceptera är att andra mesar flyttar ut på landsbygden och försöker sätta sin prägel på området. Naturromantiska talgoxar, blåmesar och svartmesar från städerna välkomnas mycket sällan in i talltitornas gemenskap. –Bo i holk? Nä, fy tusan, skränar talltitan. Bor gör man i en murken stubbe som han hackat hål i själv – så har vi alltid gjort! Komma här med sina nymodigheter, muttrar talltitan samtidigt som den förbannar att kvaliteten på de ruttna björkstubbarna bara blitt allt sämre med åren.

Text och bild: Andreas Garpebring

VOF:s Kommittéer och Projekt

Rapportkommitté landskapet Västerbotten
Niklas Andersson
idunarna@gmail.com
070 - 3886353

Rapportkommitté Södra Lappland
Håkan Rune
070 - 2886678

Stora Fjäderägg Fågelstation
Niklas Andersson
idunarna@gmail.com
070 - 3886353

Umedeltats Fältstation
Per Bernhardtson
pelle.bern@gmail.com

Projekt Kungsörn, Pilgrimsfalk och Jaktfalk
Per-Olof Nilsson
aftonmora60@gmail.com
070 - 4947230

Projekt Havsörn och Örnutfodring
Jan-Erik Wallin
janerik.wallin@ume.se

Projekt Berguv Nord
Ulf Sperens
ulf.sperens@pelagia.se

Aktuell information

VOF:s hemsida
Senaste nytt och information om föreningens verksamhet: http://vasterbotten.birdlife.se/

Artportalen - Rapportsystem för fåglar
Rapportera dina senaste observationer och ta del av andras fynd, både lokalt, regionalt och nationellt på https://artportalen.se/

Fåglar i Norra Kvarken
Rapportera och se färska summeringar av sträckande och rastande fåglar på http:// fagel.slu.se/

Upphittade ringar
Skickas till Ringmärkningscentralen Naturhis- toriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm. Ange när, hur och var ringen hittades. Även via internetformulär på Naturhistoriska riksmuseets hemsida http://www.nrm.se/

Facebookgrupper
"Fåglar i Västerbotten" - diskussioner och allmän info om fåglar och fågelskådning i Västerbotten.
"Fågelskådning i Umeå" - fåglar och fågelskåd- ning med fokus på Umeå.
"Stora Fjäderäggs Fågelstation" - Stora Fjäderäggs facebooksida där du kan ta del av aktuell verksamhet.
"Umedeltats Fältstation/Ume River Delta FIeld Station" Senaste nytt från verksamhet vid Umeås närmaste fågelstation.

Lokalföreningar / Lokala kontaktpersoner

Umeå Fågelförening: Tomas Brodin, tomas.brodin@slu.se, tel: 070 - 2783570
Skellefteå: Mattias Laisfeldt, laisafbjuroklubb@hotmail.com, tel: 070 - 3861206
Lycksele: Per Hansson, Inlandsbon@hotmail.com, tel: 073 - 0736740
Vindeln: Henrik Sporrong, tel: 0933 - 61414
Vännäs: Christer Laggar, tel: 070 - 6517398
Bjurholm: Vakant - Är Du intresserad av att bli kontaktperson? Kontakta oss.
Malå: Alf-Rune Öberg, arune@hotmail.se, tel: 070 - 2172483
Nordmaling: Jean-Michel Roberge, tel: 073 - 0637997
Norsjö: Carina Röös Lindmark, tel: 070 - 3732346
Robertsfors: Leif Bildström, calidris55@hotmail.com, tel: 070 - 650 34 57
Sorsele: Bernt-Erik Nordenström, tel: 0952 - 10490
Storuman: Håkan Rune, tel: 0951 - 12294
Vilhelmina: Inga Olofsson, tel: 0940 - 20157
Åsele: Sture Gustafsson, tel: 0941 - 66518

Fåglar i Västerbotten (FiV)

Fåglar i Västerbotten är VOF:s medlemstidning och utges varje år med två nummer + fågelr- apporten för landskapet Västerbotten.
Tidningen är beroende av att föreningens medlemmar bidrar med artiklar, då allt arbete med tidnignen görs på ideell basis. Tidningen har högt i tak och välkomnar allt från veten- skapliga artiklar till prosa.
Har du en fågelrelaterad artikel på lager, kon- takta gärna oss i redaktionen.

FiV redaktionen:

Christer Olsson (ansvarig utgivare och redaktör) Sofiehemsvägen 76A, 90738 UMEÅ
olssoncito@hotmail.com
tel: 070 - 3727935

Ritu Andersson (redaktör)
ritu.andersson@gmail.com
tel: 073 - 0644936

Petra Sjödin (redigerare)

Stoppdatum för inskick av material till nästa nummer: 28 februari 2021.

Västerbottens Ornitologiska Förening